

4. McLuhan, M. (1962). *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*. University of Toronto Press.
5. Iliiev, P. (2015). Information Technology – Trends and Challenges. <http://eknigibg.net/Volume1/Issue1/spisanie-br1-2015-pp.7-19.pdf>. (in Bulg.)
6. Ivanov, D. (2000). The phenomenon of computerization as a sociological problem. Information Society: Phantom of the Post-Industrial Era. *Problems of theoretical sociology*. Issue 3. SPb.: St. Petersburg State University (In Russ.).
7. Fukuyama F. (1992). *The End of History and the Last Man*. The Free Press, Macmillan Inc., New York. <https://docs.google.com/file/d/0B-5-JeCa2Z7hek4yZGIwSFJyYUU/edit>.
8. Fukuyama F. (2004). *State-Building: Governance and World Order in the 21st Century*. Cornell University Press, Ithaca, United States.
9. Ellul, J. (1964). *The Technological Society*. Vintage books, Alfred A. Knopf Inc and Random House Inc, New York, USA. <https://ratical.org/ratville/AoS/TheTechnologicalSociety.pdf>

ЖЕЛЯЗКОВА Петя Красимирова,

Студент, Программное обеспечение и технологии, Варненский университет менеджмента, Варна, Болгария, e-mail: p.kr.petkova@gmail.com

ВАСИЛЕВА Светлана Желязкова,

Доктор информатики, Доцент, Преподаватель, Школа информатики, Варненский университет менеджмента, Варна, Болгария, e-mail: svetlana.boyardzhieva@vumk.eu

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ВЛИЯНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА СОЦИАЛЬНЫЕ ПРОЦЕССЫ

Аннотация. В работе рассматриваются некоторые вопросы в области того как информационные технологии влияют на людей, их существование и социальные процессы. Какова их роль в развитии человечества? Является ли это революцией? Теория имеет разные аргументы об "информационном" или "сетевом" обществе, и о влиянии глобальных трансформаций на человеческой цивилизации.

Ключевые слова: Информационные технологии; влияние; социальные процессы; развитие человечества; информационная глобализация; техническая революция.

*Одержано редакцією 13.03.2017 р.
Прийнято до публікації 15.03.2017 р.*

УДК 17:37.013.42

Зозуляк-Случик Роксоляна,

к.п.н, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Радкевич Олександр,

к. юрид. н., старший науковий співробітник лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання Інституту професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук, Київ, Україна

ДЕОНТОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Виокремлено засади професійного етичного кодексу як основоположного документа в деонтології соціального працівника. Виявлено роль етичного кодексу соціальних працівників з позиції професійно-етичної компетенції.

Проаналізовано зміст «Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи» з позиції практичної значимості майбутніх у роботі фахівців з клієнтами та колегами. Адже

трансформаційні процеси соціально-економічній, політичній сферах зумовили гострі проблеми у соціумі, що спричинили кризу в етично-моральній та культурній площині, яка характеризується девальвацією ціннісних засад, вульгаризацією суспільного життя. Відповідну роль у їх розв'язанні відіграють соціальні працівники. Від рівня етичного розвитку фахівця значною мірою залежить моральне здоров'я нації. Тому у його підготовці вагомого значення надається формуванню особистісних психологічних якостей, моральних рис, що відповідають фаховим вимогам, а також умінню спілкуватись, вести переговори, захищати інтереси клієнтів, співпрацювати з представниками суміжних професій тощо.

Розкрито роль фахових моральних якостей у професійному становленні соціальних працівників.

Виявлено, що існують особисті моральні якості, які є цінними для деонтології соціальної роботи, а саме: обов'язковість, відповідальність, совість, справедливість, сила волі, чесність, тактовність, терпимість, стриманість, любов до людей, самокритичність. Водночас комунікабельність, емпатія, толерантність, уважність і спостережливість – професійні риси, наявність яких є ознакою фаховості.

***Ключові слова:** соціальний працівник; соціальна робота; деонтологія; компетенція; етичний кодекс.*

Постановка проблеми. Сьогодні вивчаючи мораль, необхідно виявляти її власну природу, специфіку і роль у житті людини, закономірності функціонування і розвитку, джерело походження моральних цінностей. Усе це має важливе значення як для самої етики, так і для того, щоб підкріпити інші науки, які мають справу з мораллю, науковим розумінням її особливостей, а також для координування досліджень моралі соціальними науками.

Моральна діяльність розкривається через систему моральних цінностей, підвалини чеснот і добра в поведінці, які слугують чинником людяності. Особливий зміст тут закладений у професійну мораль й етику, коли йдеться про соціальну сферу, а саме про діяльність соціального працівника. Такі категорії розглядаються як наріжний камінь край важливої спеціальності для суспільства в цілому і конкретної особистості зокрема. Так, саме в діяльності соціального працівника закладено основи моральності, фахівці зобов'язані осмислювати її, чітко відрізнити якості добра й байдужості у стосунках із клієнтом та його родиною. Стосовно ж соціальної роботи як професійного виду діяльності моральність та етика тлумачаться в одному і тому самому абсолютному значенні [1, с. 43].

Моральні норми соціальної роботи є складовою діяльності фахівців. Студенти, які здобувають цей фах і починають вивчення спеціальних дисциплін, повинні володіти основами даної науки. Інакше їм важко буде налагодити оптимальні взаємини з клієнтами.

Зазначені фахівці входять до політичних, економічних, соціальних структур суспільства. Гарантом їхніх успішних взаємин з оточуючим світом і його окремими представниками є прагнення будувати ділові й міжособистісні стосунки на конструктивній основі, уміння регулювати власну професійну поведінку в різноманітних ситуаціях [2, с. 36].

Від рівня етичного розвитку фахівця значною мірою залежить моральне здоров'я нації. Тому у його підготовці вагомого значення надається формуванню особистісних психологічних якостей, моральних рис, що відповідають фаховим вимогам, а також умінню спілкуватись, вести переговори, захищати інтереси клієнтів, співпрацювати з представниками суміжних професій тощо. Етика соціального працівника – це частина загальної етики, наука про норми поведінки і моралі фахівця, яка передбачає почуття професійного обов'язку, честі та гідності соціального працівника [3, с. 40].

Етично-моральними аспектами соціальної роботи в практичній сфері займається прикладна етика, або як ще її називають деонтологія соціальної роботи. Вона окреслює норми та правила, що ставляться до людина як до фахівця в етичній площині.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання деонтології соціальної роботи досліджуються науковцями А. Бойко, І. Зверевою, А. Капською, І. Мигович, Т. Семигіною та іншими. У їх роботах акцентується увага на ціннісно-гуманістичному характері професії

соціального працівника в цілому. Ми ж розглянемо конкретні особистісні моральні якості та взаємозв'язок їх з етичними нормами та принципами соціальної роботи.

Мета статті є виокремлення засад професійного етичного кодексу як основоположного документа в деонтології соціальної роботи, а також охарактеризувати фахові моральні якості, етичні орієнтації.

Виклад основного матеріалу. Морально-етичні засади соціальної роботи конкретизовано в Етичному кодексі спеціалістів із соціальної роботи України.

Питання розробки Етичного кодексу було одним із нагальних наприкінці ХХ – початку ХХІ століття. Так 6–8 липня 1994 року на зборах Міжнародної Федерації соціальних працівників на конференції в м. Коломбо (Шрі Ланка) ухвалено документ «Етика соціальної роботи: принципи і стандарти» [4, с. 106].

Україні практичні напрацювання в галузі етичної компетенції соціальних працівників принесли позитивні результати на початку ХХІ століття. Розроблено ряд проектів, над якими працювало понад 30 фахівців – науковців і практиків. Остаточний текст Українського етичного кодексу прийнято й оприлюднено 2003 року. У зазначеному документі чітко сформульовано етичні принципи та стандарти фахової діяльності для всіх спеціалістів соціальної сфери, а саме: соціальних працівників, соціальних педагогів, спеціалістів соціальних служб для молоді, спеціалістів центрів соціальних послуг. Кодекс покликаний сприяти розв'язанню моральних проблем та активізувати прийняття найбільш адекватних професійних рішень в етичному аспекті. Він окреслює також основні цінності соціальної роботи, встановлює набір специфічних етичних стандартів практичної діяльності працівника. Етичні стандарти, зазначені в документі, використовуються для оцінки моральної фахової діяльності соціального працівника [5, с. 36].

До того ж, професійні фундаментальні вартісні були вироблені впродовж усього періоду існування соціальної роботи: фаховість, служіння людям, шанування міжособистісних стосунків, захист соціальної справедливості, повага до гідності кожної людини, цілісність, конфіденційність. Водночас рівень професійної діяльності залежить не тільки від професійної компетентності, а перш за все від особистісних якостей працівника. На вище означеному будується система стосунків як із клієнтами, так і колегами.

Відомо, що існує зовнішній рівень моральних цінностей, які проявляються в етичній поведінці і є регулятором професійних відносин, а саме: професійна обов'язковість, відповідальність, совість, справедливість, сила волі, емпатія, чесність, толерантність, тактовність, терпимість, стриманість, любов до людей, комунікабельність, уважність і спостережливість, самокритичність [6, с. 24].

На нашу думку, обов'язковість є стрижневою якістю соціального працівника. Виокремлена категорія засвідчує підхід працівника до конкретних вимог професії. Отже, виконання професійних обов'язків означає моральне усвідомлення належного (тої цілі, яку переслідує працівник у своїй конкретній діяльності), що і стає підґрунтям відповідної практичної дії. Відсутність означеної риси негативно позначається на практичній діяльності соціального працівника. Адже він може щиро переживати з приводу певної асоціальної ситуації, але як особа, котра зобов'язана вирішити її, нічого не робити, не відчувати обов'язку у відповідних діях.

Безпосередньо пов'язана з рисою морального обов'язку і така якість особистості як відповідальність. Вона засвідчує ставлення особи до виконання фахового обов'язку, рівень його виконання або невиконання. Соціальний працівник повинен нести відповідальність за свою діяльність у суспільстві, насамперед перед тим, з ким працює. Так, відповідально підійшовши до зобов'язань, працівник проявляє компетентність. У контексті зазначеного виокремлюється ще одна моральна риса – совість. Це і є моральна відповідальність за свою діяльність, фахове виконання покладених обов'язків. Вона виступає регулятором у професійній діяльності, попереджує формальне ставлення до обов'язків [7, с. 30].

Ще однією важливою чеснотою працівника соціальної сфери є справедливість, – необхідна професійна якість особистості, яка повинна супроводжувати соціального працівника у стосунках з клієнтами й колегами. Вона передбачає об'єктивну оцінку й аналіз ситуацій. Отож, незважаючи на уподобання, антипатії стосовно іншого, соціальний працівник повинен об'єктивно сприймати клієнта, а ставлення до нього базувати на толерантності, терпимості, доброзичливості, повазі до його гідності. Стосовно колег, надаючи оцінку їх діяльності, необхідно враховувати об'єктивні та суб'єктивні чинники дій.

Безперечним фактом залишається те, що у роботі соціальний працівник співпрацює з клієнтами, які переживають різні життєві кризи. Тому саме від уміння взяти ситуацію під контроль, адекватно оцінити проблему залежить її позитивне вирішення. Отже сила волі – необхідна особистісна риса соціального працівника. Вольова спрямованість його діяльності допоможе клієнтові не тільки розібратися в ситуації, а й повірити у власні сили, здатність вирішувати в подальшому проблеми самостійно [8, с. 40].

Необхідним для діяльності є вміння зрозуміти людину, відчуті її емоційний стан, здатність співчувати і співпереживати, тобто емпатія. Означена риса демонструє не тільки особистісні цінності соціального працівника, а і його фаховість. Можна стверджувати, що на ідеї співчуття і співпереживання ґрунтується вся соціальна робота.

У своїй діяльності соціальний працівник повинен відкрито, без ілюзій, оцінюючи об'єктивні умови вирішення проблеми, повідомляти клієнтові про можливі шляхи допомоги. У разі необхідності попереджувати про неможливість позитивного вирішення питання. Означене окреслює ще одну необхідну моральну якість – чесність.

Толерантність – та професійна категорія, яка сприяє терпимості до думок клієнта, його переконань й уміння їх поважати, враховувати при наданні фахової допомоги. Водночас соціальний працівник повинен вміти тактовно протистояти діям і поступкам, що суперечить суспільним нормам. Отож такі риси, як толерантність, терпимість, тактовність взаємозумовлюються та взаємопоеднуються в соціальній роботі.

З практики відомо багато прикладів, коли клієнти своїм нестабільним емоційним станом зумовлюють неадекватну поведінку соціального працівника. Фахівець повинен вміти стримано реагувати на різні емоційні прояви задля кваліфікованої допомоги іншим. Тому стриманість є ще однією моральною рисою особистості соціального працівника.

Стрижнем особистої моральності працівника виступає любов до людей. Адже саме ця якість змушує вибрати дану спеціальність, допомагає їй налагодити партнерські стосунки з клієнтом, розвинути і зміцнити в людині впевненість у собі.

Невід'ємними професійними якостями можна назвати уважність і спостережливість. На означених рисах будується соціально-педагогічна деонтологія. Адже від уміння уважно спостерігати за характером, учинками, темпераментом, потребами особи залежить якість фахової діяльності.

Необхідна категорія професійності соціального працівника – комунікабельність. Власне від уміння працівника спілкуватися з клієнтами, колегами залежить професійний рівень соціальної роботи.

Самокритичність є необхідною рисою як особистості так і фахівця у галузі соціальної педагогіки. Саме вона спонукає фахівця до самовдосконалення у своїй діяльності, робить можливим аналізувати свою роботу [9, с. 36–39].

Морально-етичний компонент соціальної роботи виділяє інші морально-особистісні якості професіонала. Ми ж виокремили тільки стрижневі, ті, що, на нашу думку, слугують основою у моральній особистості фахівця.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Підсумовуючи вищезазначене, можемо сказати, що існують особисті моральні якості, які є цінними для деонтології соціальної роботи, а саме: обов'язковість, відповідальність, совість, справедливість, сила волі, чесність, тактовність, терпимість, стриманість, любов до людей, самокритичність. Водночас комунікабельність, емпатія, толерантність, уважність і спостережливість –

професійні риси, наявність яких є ознакою фаховості. Водночас основні засади деонтології соціальної роботи окреслені в Українському етичному кодексі. Причому деонтологія соціального працівника ґрунтується як на взаємозв'язку загальнолюдських і фахових моральних якостях, так і на системі професійних моральних принципів і цінностей.

Список використаної літератури

1. Зозуляк-Случик Р. В. Основи деонтології в соціальній роботі та соціально-педагогічній діяльності / Р. В. Зозуляк-Случик // Соціальна робота і сучасність : теорія та практика : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., 20–21 травня 2010 року / М-во освіти і науки України, Національний технічний ун-т України «Київський політехнічний ун-т» [від. ред. Б. В. Новиков, Л. М. Димитрова]. – Київ : НТУУ «КПІ», 2010. – С. 42–44.
2. Бочарова В. Професійна соціальна робота : особистісно-орієнтований похід / В. Бочарова. – М., 1999. – 184 с.
3. Соціальна робота в Україні: перші кроки / Під ред. В. Полтавця. – Київ : КМ Academia, 2002. – С. 29–44.
4. Вакуліна О. Про етику педагогічного спілкування / О. Вакуліна // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2006. – № 1. – С. 104–106.
5. Капська А. Соціальна робота : деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю / А. Капська. – Київ : ДЦССМ, 2006. – 306 с.
6. Ларіонова В. Глобальна етика в контексті нової цивілізаційної парадигми / В. Ларіонова // Українська етнопедagogіка у контексті розвитку сучасних теорій виховання та навчання : [за ред. проф. Н. Лисенко]. – Івано-Франківськ : Плай, 2005. – С. 24–34.
7. Лисовський В. Т. Диспути на морально-етическіє теми / В. Т. Лисовський. – М. : Знание, 2008. – 164 с.
8. Шевчук К. С. Етичний вимір відповідальності в сучасному світі / К. С. Шевчук // Актуальні питання культурології : текст [альманах наукового т-ва «Афіна» кафедри культурології : Матеріали Другої Всеукраїнської наук.-практ. конф. «Культуротворчий потенціал молоді і перспективи культурної інтеграції людства у XXI ст.»] – Рівне, 2007. – Випуск 5. – С. 39–43.
9. Шостак А. Бесіди з етики / А. Шостак. – Львів : Свічадо, 1999. – 120 с.

References

1. Zozulyak-Sluchyk, R. (2010). Fundamentals of ethics in social work and social and educational activities. *Sotsialna robota i suchasnist: teoriia ta praktyka (Social work and modernity: theory and practice)* 2, 42–44 (in Ukr.)
2. Bocharova, V. (1999). *Professyonalnaya Social work: personality-oriented hiking*. Kyiv (in Russ.)
3. *Social work in Ukraine: first steps* (2002). In V. Poltavec (Ed.). Kyiv: Asademia (in Ukr.)
4. Vakulina, O. (2006). On ethics teacher communication. *Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii (Director schools, lyceums, gymnasiums)*, 1, 104-106. (in Ukr.)
5. Kapska, A. (2006) *Social work, some aspects of working with children and youth*. Kyiv: DTSSSM (in Ukr.)
6. Larionova, V. (2005). Global ethics in the context of a new civilizational paradigm. *Ukrainska etnopedagogika u konteksti rozvytku suchasnykh teorii vykhovannia ta navchannia (Ukrainian ethnopedagogics in the context of modern theories of education and training)*. Ivano-Frankivsk: Plai, 24–34 (in Ukr.)
7. Lisovsky, V. (2008). Disputes on moral and ethical issues. Moscow: Knowledge (in Russ.)
8. Shevchuk, K. (2007). The ethical dimension of responsibility in the modern world. *Aktualni pytannia kulturolohii (Current Issues of cultural)*, 5, 39-43 (in Ukr.)
9. Shostak, A. (1999). *Discussions with ethics*. Lviv: Svichado (in Ukr.)

Zozulyak-Sluchyk Roksolyana,

Ph.D. in pedagogic; Associated Professor; Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine.

Radkevych Oleksandr,

PhD, senior research associate Institute of vocational training of National academy of pedagogical sciences, Kyiv, Ukraine

ETHICS OF SOCIAL WORK AS PART OF PROFESSIONAL AND ETHICAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS

Abstract. Introduction. *Modern Ukraine is experiencing a period of social state, the formation of the Ukrainian nation. However, the transformation processes of socio-economic and political spheres caused acute problems in society that caused the crisis in the ethical and moral and cultural plane, characterized depreciation value principles vulgarization of public life. The appropriate role in solving them plays social workers. From the level of ethical development specialist depends largely on moral health of the nation. Therefore, in its preparation weighty importance to the formation of individual psychological qualities, moral features that meet professional requirements, and the ability*

to communicate, negotiate, to protect the interests of customers, to work with representatives of related professions like.

Purpose. The purpose of this article: to highlight the Principles of professional code of ethics as a basis of creative instrument in the ethics of social worker and described as professional moral, ethical orientation.

Results. That social worker called to solve social problems in various sectors of life and trying to learn to use its potential personality independently solve problems in life. Ethics social worker – is part of general ethics, the science of codes of conduct and professional ethics, which provides a sense of professional duty, honor and dignity of a social worker. Ethical and moral aspects of social work practice in the field engaged in applied ethics, or how else it is called the ethics of social work. It outlines the rules and regulations that relate to the person as a specialist in ethical plane.

The moral and ethical principles of social work specified in the code of ethics specialists in social work in Ukraine.

The development Code of Ethics was one of the immediate end of XX – beginning of XXI century. Since July 6-8 1994 meeting of the International Federation of Social Workers conference in the city. Colombo (Sri Lanka) adopted the document «Ethics of Social Work: Principles and Standards».

Originality. Analyzed the «Code of Ethics specialists in social work» from the standpoint of practical significance of future specialists in the context of professional and ethical competence.

Conclusion. Thus, the basic principles of ethics of social work outlined in the Ukrainian Code of Ethics. And deontology of a social worker based on the relationship of human and moral professional qualities of specialists and on a system of moral principles and values.

Keywords: social worker; social work; deontology; competence; Code of Ethics.

Одержано редакцією 03.03.2017 р.
Прийнято до публікації 07.03.2017 р.

УДК 373.011(091)(477.8)"1921/1922"

ЗУБРИЦЬКИЙ Ігор,

здобувач кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти,

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна
e-mail: i_zubr@mail.ru

«СПРАВИ» ШКІЛЬНОГО ТА ПОЗАШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ НА СТОРІНКАХ ПЕДАГОГІЧНОГО ЧАСОПИСУ «СВІТЛО» (1921–1922 РР.)

У статті, на основі окремих сюжетів із публікацій, вміщених на сторінках західноукраїнського педагогічного часопису «Світло» (1921–1922), проаналізовано погляди відомих педагогів та науковців (М. Паньчука, Л. Білецького) на проблему шкільного та позашкільного виховання дітей та учнівської молоді; висвітлюються суттєві аспекти розвитку системи шкільного та позашкільного виховання українських дітей та молоді в специфічних соціокультурних умовах Східної Галичини 20-х рр. ХХ ст.; розкриваються сутність, теоретичні та методичні аспекти проблеми виховання соціально компетентної особистості в умовах шкільної та позашкільної освіти.

Ключові слова: часопис «Світло»; Л. Білецький; М. Паньчук; шкільне виховання; позашкільне виховання; позакласна та позаурочна виховна робота.

Постановка проблеми. Розвиток національної системи освіти та виховання в Україні, наукове вирішення нагальних освітніх та виховних проблем, неможливі без вивчення і творчого використання науково-педагогічної спадщини вітчизняних педагогів,